

روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی

جواد رضایی^۱

چکیده

اختلاف در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی، با وجود تمام پیشگیری‌ها یک امر غیرقابل اجتناب است. و این امر اقتضا می‌کند که طرفین برای حل و فصل اختلافات به روش‌هایی متوسل شوند که منافع قراردادی آنها را به بهترین شکل تامین کنند. در صورت بروز اختلاف متوسل شدن به روش‌های قضائی علاوه بر زمانبر و پرهزینه بودن، منافع و روابط طرفین قراردادی را به خطر می‌اندازد. بنابراین امروزه از روش‌هایی تحت عنوان روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات جهت حل و فصل اختلافات استفاده می‌شود. در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی با توجه به اهمیت سرعت، مدیریت هزینه‌ها و فنی بودن اختلاف مراجعه به روش‌های مذاکره، میانجیگری، نظریه کارشناس، هیئت حل اختلاف و رسیدگی شبه دادرسی با توجه به ویژگی‌های غیررسمی بودن، سرعت، کم هزینه بودن و غالباً تخصصی بودن آنها کارآمدی بهتری نسبت به سایر روش‌ها دارد. بنابراین، هدف تحقیق پیش رو، بررسی روش‌های ذکر شده و کارآمدی آنها در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی است.

واژگان کلیدی: قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی، اختلافات، هیئت حل اختلاف، رسیدگی شبه دادرسی، نظریه کارشناس، میانجیگری، مذاکره

مقدمه

قراردادهای پیمانکاری بین المللی، از جمله قراردادهای فنی، پیچیده و دارای ارزش مالی بالا در حقوق تجارت بین الملل هستند، که این ویژگی‌ها باعث شده است تا طرفین قرارداد در صورت بروز اختلاف از متوسل شدن به مراجع قضائی جهت حل و فصل اختلاف خودداری کنند. زیرا طرفین با توجه به ماهیت این نوع قراردادها و منافع مشترکشان در بلند مدت، تمایل دارند رسیدگی به اختلافاتشان، با سرعت و دقت بیشتر و هزینه و ریسک کمتر همراه باشد.

یکی از روش‌های پرکاربرد در حل و فصل اختلافات بین المللی، داوری است. اما با مرور زمان طرفین اختلاف تمایلشان را نسبت به حل و فصل اختلاف از طریق داوری، به دلیل زمانبر بودن و غیر تخصصی بودن آن، بویژه در قراردادهای پیمانکاری که جنبه فنی بالایی دارند، از دست داده‌اند. بنابراین می‌توان از روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات که در آن رسیدگی سریعتر، تخصصی‌تر و با هزینه کمتر انجام می‌شود، استفاده کرد. روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافاتی که با ماهیت قراردادهای پیمانکاری بین المللی سازگاری دارند می‌توانند به طرفین کمک کنند تا اختلافات با کارآمدی بالاتری حل و فصل شود. و به همین دلیل، امروزه، این روش‌ها در قراردادهای تجاری بین المللی مورد استقبال طرفین قراردادی قرار گرفته‌اند.

این روش‌ها به روش‌های میانجیگری، مذاکره، نظریه کارشناس، هیئت حل اختلاف موضوع قراردادهای نمونه فیدیک و رسیدگی شبه دادرسی تقسیم می‌شوند. کاربرد و وضعیت حقوقی هر کدام از این روش‌ها از نظر الزام آوری و یا غیر الزام آوری برحسب مورد اختلاف، متفاوت است. لذا این تحقیق می‌کوشد تا ضمن تبیین وضعیت حقوقی روش‌های مذکور و اوصاف آنها، کاربرد آنها را در مراحل مختلف اختلاف، بیان کند.

این تحقیق بر این فرضیه استوار است که در صورت بروز اختلاف در قراردادهای پیمانکاری بین المللی متوسل شدن طرفین قرارداد به روش‌های مذکور جهت حل و فصل اختلافات منافع تجاری طرفین اختلاف را به خوبی تامین میکند.

بنابراین، ضمن بررسی قراردادهای پیمانکاری بین المللی و مبانی اختلافات در این قراردادها، به بررسی روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات که با ماهیت قراردادهای پیمانکاری بین المللی بیشترین سازگاری را داشته باشند پرداخته میشود.

قراردادهای پیمانکاری بین المللی

قراردادهای پیمانکاری بین المللی از ترکیب سه اصطلاح، قرارداد، پیمانکاری و بین المللی تشکیل شده است که ضرورت شناخت روش‌های حل و فصل اختلافات در

قراردادهای پیمانکاری بین المللی، نیازمند بررسی این سه اصطلاح است.

مفهوم قرارداد

در لغت قرارداد دارای پایداری، مقرر و برقرار، تعیین شده، شرط، پیمان، (لغت نامه، دهخدا) آمده است و در اصطلاح ماده ۱۸۳ قانون مدنی ایران، راجع به تعریف عقد بیان می‌دارد: «عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد به امری نمایند و مورد قبول آنها باشد.» بنابراین با توجه به این تعریف عقد یک توافق حقوقی است که به موجب آن شخصی نسبت به دیگری تعهدی را می‌نماید. اما از سوی حقوق دانان نسبت به این تعریف عقد، انتقاداتی وارد شده است. یکی از تعاریف کامل عقد عبارت است از: «توافق اراده‌ی دو طرف به منظور ایجاد یک اثر حقوقی، اعم از اینکه این اثر، به وجود آمدن، تغییر یا سقوط تعهد باشد، یا به وجود آمدن تغییر یا سقوط یک حق عینی مانند مالکیت و غیر آن» (صفایی، ۱۳۹۵: ۲۶) و یا این تعریف که بیان می‌دارد: «توافق دو انشاء متقابل که به منظور ایجاد اثر حقوقی انجام می‌شود.» (کاتوزیان، ۱۳۸۱: ۱۸) بنابراین نتیجه انعقاد قرارداد ایجاد حقوق و تعهدات برای طرفین است.

تفاوت قرارداد با مذاکرات پیش قراردادی

یکی از مراحل تاثیرگذار در انعقاد قرارداد، مرحله پیش قراردادی است که طرفین با توجه به اصل آزادی قراردادی می‌توانند برای بررسی توانایی‌ها و اهداف خود و طرف دیگر، با یکدیگر مذاکراتی را انجام بدهند که ممکن است به انعقاد قرارداد منجر شود. بسیاری از سیستم‌های حقوقی بین توافق، یا خود قرارداد با مذاکرات گاه طولانی، که منجر به توافق می‌شوند، تمایز قائل می‌شوند.

پس از انعقاد قرارداد، شروط قراردادی، چیزهایی هستند که برای طرفین الزام آور بوده و تعهدات و حقوق قابل اجرا را ایجاد می‌کنند. مباحثه‌ها و مذاکرات که قبل از قرارداد انجام شده است، بخش‌هایی از قرارداد را تشکیل نمی‌دهند. در برخی سیستم‌های حقوقی حتی ممکن است برای تفسیر شروط قرارداد، از مذاکرات به ترتیب استفاده نشود. اگرچه برخی سیستم‌های حقوقی ممکن است برای تفسیر لغات مبهم و نامشخص در قرارداد از پیشینه واقعی معامله طرفین استفاده کنند. (۴: ۲۰۱۳، Godwin) بنابراین در سیستم‌هایی که مذاکرات را به عنوان منبع تفسیر قرارداد پذیرفته‌اند، در صورت ایجاد اختلاف می‌توان از مذاکرات پیش قراردادی به عنوان منبعی برای تفسیر قرارداد استفاده کرد.

محتوای قرارداد

یک قرارداد شامل عنوان قرارداد، طرفین قرارداد، زمان انجام تعهد، مراحل انجام تعهد، هزینه انجام و نحوه پرداخت ها، نحوه بازرسی توسط کارفرما، تعیین کردن عوامل فورس ماژور، شیوه‌های حل و فصل اختلافات، نحوه اطلاع رسانی و است که باید به صورت دقیق و شفاف در قرارداد پیش بینی شوند تا از بروز اختلافات احتمالی جلوگیری شود.

مفهوم پیمانکاری

در لغت پیمانکاری به معنای عهد، قرارداد، معاهده، میثاق، و الزام ست. (لغت نامه، دهخدا) از نظر اصطلاحی نیز می‌توان گفت قراردادهای پیمانکاری عبارت از: «قراردادی است که به موجب آن شخصی که پیمانکار نامیده می‌شود در قبال مبلغ معین یا قابل تعیین متعهد به انجام کاری برای شخص دیگر که مالک است، می‌شود.» در شرایط عمومی پیمان نیز پیمانکار چنین تعریف شده است: «پیمانکار شخص حقوقی یا حقیقی است که سوی دیگر امضا کننده پیمان است و اجرای موضوع پیمان را بر اساس اسناد و مدارک پیمان به عهده گرفته است.» بنابراین، تعهد پیمانکار در قراردادهای پیمانکاری بین المللی تعهد به نتیجه است و پیمانکار متعهد می‌شود نتیجه ساخت و ساز را حاصل نماید و «کار» در مفهوم پیمانکاری به معنای کل نتیجه‌ای است که باید حاصل شود.

آن چیز که برای کارفرما مهم است نتیجه عمل پیمانکار است که می‌تواند شامل انواع مختلف پروژه‌ها مانند پروژه‌های زیربنایی از قبیل، جاده، معدن، تونل، تاسیسات نفتی و گازی و ساختمان‌ها باشد. بنابراین در اجرای موضوع پیمان تا تحقق نتیجه فرض مسئولیت بر پیمانکار بار است و در صورت عدم انجام پروژه از سوی او، باید دلیل بیاورد که این عدم اجرا به او مستند نیست.

قراردادهای پیمانکاری به انواع خاص همچون کلید در دست^۱، قرارداد «مهندسی، تامین کالا و ساخت»^۲، قراردادهای «فاینانس»^۳، قرارداد «بیع متقابل»^۴ و قرارداد «ساخت، بهره برداری و واگذاری»^۵، تقسیم می‌شوند.

۱-۳ مفهوم خصیصه بین المللی

در هیچ سند بین المللی به خصیصه بین المللی بودن قراردادهای پیمانکاری اشاره‌ای

۱. Turn key
۲. Engineering, procurement and construction(EPC) Contract
۳. Finance Contract
۴. Buy-Back Agreement
۵. BUILD, OPERATE and TRANSFER

نشده است. لذا ناچاراً با توسل به سایر کنوانسیونهای بین‌المللی نظیر کنوانسیون بیع بین‌المللی ۱۹۸۰ مصوب سازمان ملل متحد معیاری برای بین‌المللی بودن این قراردادها بدست می‌آوریم.

ماده ۱ کنوانسیون وین، در بیان قلمرو اجرایی خود بیان می‌دارد: «این کنوانسیون ناظر بر قراردادهای بیع کالا میان طرف‌هایی است که محل تجارت آنان در کشورهای متفاوت با یکدیگر واقع شده، مشروط بر اینکه:

الف: کشورهای مزبور در زمره کشورهای متعاقد باشند.

ب: در صورتی که قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی، منجر به اعمال حقوق یکی از کشورهای متعاقد گردد.»

با توجه به این ماده کشورهایایی که کنوانسیون را پذیرفته‌اند متعهد به اجرای آن در قراردادهای بیع کالا بین طرف‌هایی هستند که محل تجارت آنها در کشورهای متفاوت قرار دارد، مشروط بر اینکه کشورهای محل تجارت بایع و مشتری هر دو کنوانسیون را پذیرفته باشند. یا بر طبق قواعد حل تعارض، حقوق یک کشور متعاقد، لازم‌الاجرا شناخته شود. (صفایی، ۱۳۹۲: ۱-۲) یعنی کنوانسیون معیار نوعی را برای قلمرو اجرایی خود در نظر گرفته است. در قراردادهای پیمانکاری نیز در صورتی که محل‌های تجارت طرفین متفاوت از یکدیگر باشد میتوان گفت آن قرارداد پیمانکاری، بین‌المللی است.

ویژگی‌های قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی

بین‌المللی بودن

از ویژگی‌های مهم این قراردادها بین‌المللی بودن آن است. البته این ویژگی در خصوص مسائل فنی تفاوت چندانی با قراردادهای پیمانکاری داخلی ندارد. اما از آن حیث که دو سیستم حقوقی درگیر می‌شوند در رابطه با مسائلی چون اعتبار قرارداد و قانون حاکم بر قرارداد، اعتبارات اسنادی و روشهای پرداخت بین‌المللی، حائز اهمیت است. به طور مثال، ممکن است پیمانکار خارجی در قبال خدماتی که متعهد شده است، ارز داخلی کشور کارفرما را قبول نکند. به این منظور، معمولاً پول کشوری برای پرداخت تعیین می‌شود که در بازارهای بین‌المللی به سهولت قابل خرید و فروش باشد که به آن «ارز معتبر بین‌المللی» اطلاق می‌شود. در خصوص ضمانت نامه‌های بین‌المللی نیز، در محیط بین‌المللی که تجار به راحتی نمی‌توانند حقوق قراردادی خود را به اجرا در آورند و خسارات ناشی از نقض را جبران کنند، تضمین‌ها و ضمانت نامه‌ها بخش لاینفکی از روابط تجاری بین‌المللی را تشکیل می‌دهد. (شیروی، ۱۳۹۸: ۲۳۸ و ۲۷۵)

شفاهی بودن

این قراردادهای غیر تشریفاتی هستند. زیرا در این قراردادها یک طرف قرارداد شکل خاصی از قرارداد را به دیگری تحمیل نمی‌کند. (Knuston, ۲۰۰۵: ۲) با توجه به زمانبر بودن و پیچیده بودن قراردادهای پیمانکاری بین المللی معمولاً طرفین اقدام به انعقاد قرارداد مکتوب می‌کنند. اما این به آن معنا نیست که قراردادهای شفاهی معتبر نیست. بلکه قراردادهای شفاهی نیز ناشی از اراده طرفین قرارداد است که اعتبار خود را دارد. البته این نکته، بستگی به سیستم حقوقی که بر معامله طرفین اعمال میشود دارد؛ گاهی اوقات، یک سیستم حقوقی، مکتوب بودن یک سند را لازم می‌داند. (Godwin, ۲۰۱۳: ۵)

طرفین قرارداد پیمانکاری

قراردادهای ساخت کارخانه‌ها و تاسیسات در خارج و ویژگی‌های نوعی است. طرفین این قرارداد بین المللی اغلب عبارتند از؛ یک اداره دولتی خارجی یا شرکت دولتی به عنوان کارفرما و یک شرکت یا شرکتهای متعدد مشترک که در کشور دیگری به عنوان پیمانکار به ثبت رسیده‌اند. اغلب ولی نه ضرورتاً، کارفرما سازمانی است در یک کشور در حال توسعه است و پیمانکار در یک کشور صنعتی تاسیس شده است. (اشمیتوف، ۱۳۷۸، ج ۲: ۱۱۱۱) بیشتر اوقات، پیمانکاران می‌توانند شرکتهای جهانی و یا محلی باشند. شرکتهای پیمانکاری در زمینه‌های مختلف و در اندازه‌های متفاوت وجود دارند که یک پیمانکار عمومی وارد روابط با پیمانکاران فرعی می‌شود که بخشی از تعهدات را به آنها واگذار می‌کند. (Klee, ۲۰۱۸: ۲)

زمانبر بودن

قراردادهای پیمانکاری بین المللی از آن حیث که پروژه‌های بزرگ و سنگین را دربر می‌گیرند، جزء قراردادهای زمانبر محسوب می‌شوند که ممکن است مسائلی چون تغییر ناگهانی اوضاع و احوال اقتصادی کشورها ادامه اجرای آن را با مشکل مواجه کند.

پیچیده بودن

قراردادهای پیمانکاری بین المللی جزء قراردادهای پیچیده است. زیرا یک پروژه پیمانکاری مجموعه‌ای از فرآیندها را تشکیل می‌دهد. این بیشتر یک روند اختصاصی است که در آن متغیرهای مربوط به موقعیت‌های مشارکت کنندگان، وظایف و روابط آنها، شرایط خارجی (ملاحظات اقتصادی، ماهیت سایت، شرایط آب و هوایی، خطر پروژه، و سطح خطرکلی) مدیریت پروژه و روش‌های تحویل، تهیه روش‌ها، و روش‌های پشتیبانی عمومی وجود دارد. (Ibid: ۱)

پیمانکار توسط کارفرما تاثیر می‌گذارد و معمولاً در قراردادهای پیمانکاری برای ارزیابی نیز روش و مدت خاص در نظر گرفته می‌شود.

محتوای قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی

قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی، شامل شروط عمومی و ویژه توافق شده، جزئیات انجام پروژه، مشخصات آنها، محدودیت زمانی، پرداخت و خسارت تاخیر تحویل، تضمین حقوق و تعهدات هر یک از طرفین و... است. (<http://www.The constructor>).
(civil engineering HOME) شروط عمومی قرارداد ممکن است شامل هر نوع قرارداد استاندارد باشد. شروط ویژه نیز ممکن است تغییرات و یا الحاقاتی باشد که کارفرما تمایل دارد آن را به به شروط استاندارد اضافه کند. (<http://www.The constructor civil engineering HOME>).

مبانی اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی

اختلاف در بین طرفین قراردادی امری طبیعی است که در هر لحظه ممکن است بوجود بیاید. اما اگر این اختلافها به شیوه صحیح مدیریت نشوند ممکن است خسارات مادی به قرارداد و منافع طرفین وارد کنند. از این رو، برای بررسی بهتر روشهای جایگزین حل و فصل اختلافات، به مبانی اختلافات در این قراردادها پرداخته می‌شود.

تاخیر در اجرای تعهدات

هرگونه تمدید زمان و اضافه شدن قیمت از سوی کارفرما می‌تواند باعث اضافه شدن هزینه اجرای قرارداد از سوی پیمانکار شود. به طور مثال تمدید بیمه نامه و ضمانت نامه‌های بانکی، از دست دادن هزینه و زمان مربوط به اجرای سایت و پایگاهها (از قبیل تمدید اجاره نامه برای تیم پروژه) و از سوی دیگر، تاخیر از سوی پیمانکار، می‌تواند باعث ادعای خسارت تاخیر از سوی کارفرما شود. در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی اثبات دلیل برای ادعای خسارت معمولاً با کسی است که ادعا می‌کند. مشکلات ثابت شده برای تاخیر و خسارات ناشی از عدم انجام تعهد بیشتر توسط پیمانکار و یا در مورد پیمانکاران فرعی، توسط پیمانکاران فرعی قابل فرض است. (Klee, ۲۰۱۸: ۳۶۴-۳۶۵)
تاخیر در قراردادهای تجاری بین‌المللی می‌تواند در خصوص تحویل محل اجرای پروژه از سوی کارفرما، تأیید و تصمیمات، مشخص کردن پیمانکاران فرعی از سوی کارفرما یا از سوی پیمانکار عمومی، عیب در خصوص ملزومات مربوط به کارفرما، تحویل و ارائه مواد، پیشرفت کار توسط پیمانکار، ریز برنامه‌ها و هماهنگی‌های کار، اعتصاب یا وخیم شدن آب و هوا، مشکلات پیمانکار، تغییرات و تعلیق مستقیم کارفرما باشد. (Surayho, ۲۰۱۸: ۱۹۰)

چون تاخیر در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی، خسارات مالی زیادی را بوجود می‌آورد. طرفین ممکن است با توجه به اصل آزادی اراده و توافق با یکدیگر بندی را در قرارداد بگنجانند که «خسارتی برای تاخیر وجود ندارد» (no damage for delay) در پرونده شرکت مسئولیت محدود لوکاس ارسمورز علیه شرکت مسئولیت محدود انگلوگولد آشناتی استرالیا در سال ۲۰۱۹ که لوکاس (پیمانکار) با شرکت AGA (مالک) قرارداد ساخت یک کارگاه معدن خارج از منطقه را منعقد کرد. اجرای پروژه از سوی کارفرما، متعاقبا با تاخیر مواجه شد. و به دلیل آن تاخیر، پیمانکار هزینه‌های اضافی را برای تکمیل پروژه متحمل شد. مطالبات متعددی از سوی پیمانکار در برابر مالک انجام شد که شامل پرداخت هزینه‌های مربوط به زمان تحمیل شده برای کار اضافی، پرداخت تغییرات در قرارداد، عواقب دیگر زمان اضافی و کار اضافی می‌شد. در قرارداد شرط «عدم خسارت برای تاخیر» در ماده ۱۸,۸ قرارداد آمده بود.

کارفرما بیان داشت که مفاد شرط ۱۸,۸ مانع از جبران ضرر خسارات ناشی از تاخیر پیمانکار یا اختلال در کار است و حتی اگر تاخیر یا اختلال توسط مالک ایجاد شده باشد نیز همین طور است. و دعوای مطالبه خسارت پیمانکار برای هزینه‌های مربوط به کار اضافی و ضرر ناشی از «تاخیر یا اختلال» است. و بنابراین موضوع ماده ۱۸,۸ است. در این قرارداد مقرر شده است که در صورت «دلیل واجد شرایط تاخیر» پیمانکار مجاز به تمدید زمان برای تکمیل عمل بر اساس شرط ماده ۱۸,۳ قرارداد است. تغییرات قرارداد باعث ایجاد صلاحیت شرط تاخیر شد. بنابراین شرط ۱۸,۸ قرارداد در نتیجه تاخیر یا اختلال در اثر محدود شدن پیمانکار بر تمدید زمان اثر گذاشته است. پیمانکار نیز اظهار داشت که شرط ۱۸,۸ قرارداد نه برای هزینه‌های تغییرات کار مربوط به زمان و نه برای ادعای اجرت المثل کار انجام شده اعمال نمی‌شود. دادگاه فدرال استرالیا رای داد:

دادگاه تصریح کرد که شرط ۱۸,۸ مانع از این شد که پیمانکار ادعای مشخصی را برای هزینه‌های طولانی شدن زمان در رابطه با تغییرات قرارداد ایجاد کند. دادگاه اظهار داشت که نرخ‌های قابل اجرا در قرارداد برای تغییرات پروژه شامل هزینه‌های مربوط به زمان است، بنابراین توسط اعمال این نرخ‌ها در ارزیابی تغییرات، پیمانکار برای طولانی شدن کار خود مبلغی را دریافت می‌کند. در صورت عدم وجود نرخ‌های قابل اجرا در قرارداد برای تغییرات پروژه، ارزش گذاری تغییرات می‌تواند مبلغ معقولی را برای هزینه‌های مربوط به زمان در نظر بگیرد. با این حال پیمانکار قادر به جبران هزینه‌های طولانی شدن زمان نیست، زیرا متن روشن شرط ۱۸,۸ مانع از چنین جبرانی می‌شود.

(<http://www.Jdsupra.com>, ۲۰۱۹.)

بنابراین با توجه به پرونده فوق الذکر امکان محدود کردن تاخیر زمانی توسط اراده طرفین قراردادی نیز وجود دارد. امروزه بر خلاف قراردادهای سنتی، پیمانکار ساخت در پروژه‌های BOT که یک نوع قرارداد پیمانکاری بر اساس کتاب نقره‌ای است بسیاری از ریسک‌های تاخیر در ساخت را متحمل می‌شود، حتی در جایی که قادر به کنترل چنین ریسک‌هایی نبوده است. (Godwin, ۲۰۱۳: ۲۰)

تغییرات قرارداد

یکی از مسائلی که ممکن است باعث ایجاد اختلاف بین کارفرما و پیمانکار شود، تغییرات مربوط به پروژه است که این تغییرات می‌تواند قبل از انجام پروژه و یا در حین انجام پروژه اتفاق بیفتد. امروزه تمام قراردادهای ساخت و ساز شروط مربوط به تغییرات را در خود دارد. اگرچه، همه آنها به صورت جامع، شروط مربوط به تغییرات را ندارند و کارفرما اغلب، از اینکه بتواند درباره تغییرات دستور بدهد، محدود می‌شود. اگر هدف کارفرما صادر کردن تغییرات ضروری پیمان که به موجب شروط قراردادی که اختیار آن را ندارد باشد، پیمانکار نباید با آن دستور موافقت کند. زیرا باعث نقض قرارداد می‌شود. اگرچه پیمانکار در چنین شرایطی ممکن است بتواند علیه کارفرما ادعایی را مطرح کند. مخصوصا اگر تغییرات به موجب شروط قرارداد مجاز نباشد، هرگونه تغییر درباره پروژه، تغییرات قراردادی خواهد بود که هر دو طرف در قرارداد باید با آن موافق باشند. (Chappell, ۲۰۱۱: ۱۰۴)

خسارت عدم انجام تعهد

در قراردادهای پیمانکاری بین المللی ممکن است یکی از طرفین به تعهدات خود در قبال دیگری عمل نکند و طبیعتا به موجب عدم انجام تعهد خسارت‌هایی به طرف دیگر وارد می‌شود. اغلب اوقات به روشنی خسارت مشخص می‌شود. اما گاهی، مشخص کردن میزان خسارت سخت و هزینه بر است. برای اجتناب از این مشکل، طرفین، هنگامی که وارد رابطه قراردادی می‌شوند ممکن است تصمیم بگیرند اگر رویدادی باعث نقض قرارداد شد یکی از طرفین مبلغ خاصی را به دیگری برای خسارت پرداخت کند که این مبلغ وجه التزام خوانده می‌شود. (Ibid) این مبلغ در واقع در جهت جبران کردن خسارتی است که به طرف دیگر از سوی ناقض وارد شده است.

غفلت در کیفیت انجام تعهد

در قراردادهای پیمانکاری بین المللی کیفیت انجام کار و تعهدات پیمانکار از اهمیت اساسی برخوردار است.

به صورت عمومی، پیمانکار متعهد است پروژه را با کیفیت و مراقبت هایی که با تعهدات قراردادی مطابقت داشته باشد و استاندارد باشد، اجرا و کامل کند. پیمانکار مسئول تجهیزات، روش ها، فنون، سلسله مراتب کارها و شیوه انجام پیمان است. از آنجائیکه، طراحی تخصصی، تعهدی برای تضمین صحت عمومی و ایمنی در خصوص پروژه کامل نهائی است، مقررات استاندارد کیفیت یک پروژه کامل در زمان طراحی و مرحله برنامه ریزی نسبت به زمان اجرای پروژه بیشتر است. (Sorayho, ۲۰۱۸: ۱۶۱)

مدیریت کیفیت منفعتهایی را ایجاد میکند از قبیل: کمک کردن برای اجتناب از عیب و دوباره کاری، کاهش ضایع کردن منابع پروژه، کاهش هزینه، حاصل شدن موفقیت پروژه های معین بزرگ، افزایش بهره وری، افزایش اعتماد و رضایت مشتری، برخی مواقع، کیفیت، قربانی زمان و هزینه میشود. در حالیکه کیفیت میتواند زمان و هزینه را ذخیره کند. (Ibid, ۱۶۲)

با توجه به مطالب گفته شده اهمیت رعایت کیفیت و ایمنی پیمانکاری های بین المللی قبل از انجام پروژه و در هنگام اجرای پروژه به خوبی روش شد که باید توسط پیمانکار رعایت شود. در صورت رعایت نشدن ایمنی و کیفیت پروژه این مورد می تواند باعث اختلاف بین کارفرما و پیمانکار شود.

روش های حل و فصل اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین المللی

با توجه به آنچه در دو مبحث قبل گفته شد، طرفین در قراردادها ممکن است دچار اختلافاتی بشوند. و این اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین المللی که شامل پروژه های سنگین، زمانبر و روابط قراردادی پیچیده می شوند، در صورتی که با روش های مناسب حل و فصل نشوند، خسارات مادی زیادی به کارفرما و پیمانکار وارد می کند. به همین جهت در این قراردادها تخصصی بودن، کوتاه بودن زمان و کم هزینه بودن حل و فصل اختلافات از اهمیت ویژه ای برخوردار است. رسیدگی های قضائی هزینه بر، زمانبر و غیرتخصصی است و در قراردادهای پیمانکاری بین المللی مراجعه به رسیدگی های قضائی منافع طرفین را در دراز مدت به خطر می اندازد. بنابراین در این قراردادها مراجعه به روش های جایگزین حل و فصل اختلافات^۱ رسیدگی را تخصصی تر، کارآمدتر و رضایت طرفین اختلاف را بهتر تامین می کند. گفتنی است که یکی از روش های پرکاربرد در حل و فصل اختلافات قراردادهای بین المللی مراجعه به داوری است که دکتترین حقوق بر سرعت، کم هزینه بودن و انعطاف پذیری این شیوه نسبت به شیوه دادرسی

۱. Alternative Dispute Resolution

تاکید دارند. اما باید گفت با توجه به ویژگی‌های قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی داوری نیز پاسخگوی اقتضائات حل و فصل اختلافات در این قراردادها نیست. در حال حاضر نمونه قراردادهای فیدیک روش‌های تخصصی را برای حل و فصل اختلافات در این گونه قراردادهای پیش‌بینی کرده‌اند که با توجه به تخصصی بودن این روشها، رسیدگی به اختلافات با هزینه کمتر، سرعت و دقت بیشتر انجام می‌شود. و دیوان بین‌المللی داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی^۱ نیز دو نوع مقررات برای حل و فصل اختلاف دارد که عبارتند از: مقررات داوری و مقررات شیوه‌های جایگزین حل اختلاف که می‌تواند در دعای داخلی و بین‌المللی مورد استفاده قرار گیرد. (چهرمی، ۱۳۸۰-۱۳۸۱: ۳۸۲ - ۳۸۳) در این مبحث به روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات می‌پردازیم.

میانجیگری

میانجیگری مذاکره‌ای است که توسط شخص بی‌طرف قابل اعتماد تسهیل می‌شود. نقش شخص بی‌طرف واسطه، کمک به افراد درگیر برای حل مسائل خود و رسیدن به یک راه حل است. این ممکن است شامل کمک به طرفین برای نهایی کردن یک توافق، حل و فصل اختلافات، ایجاد ارتباطات موثر، ایجاد یا بهبود روابط یا همه این موارد باشد. ([HTTP://WWW.IMIMEDIATION.ORG](http://www.imimmediation.org)) مراحل رسیدگی از طریق میانجیگری عبارت است از: برنامه ریزی برای میانجیگری که بوسیله آن قبل از شروع روند میانجیگری، شخص واسطه به طرفین کمک می‌کند تا تصمیم بگیرند که در کجا ملاقات انجام شود و چه کسی باید حضور داشته باشند. معرفی شخص میانجی، بیان اظهارات توسط طرفین، بحث و تبادل نظر مشترک بین طرفین اختلاف در حضور میانجی، تشکیل گروه‌های محرمانه برای انتقال بهتر اطلاعات به میانجی، و مرحله آخر، مرحله مذاکره میانجی با طرفین اختلاف است که باید ایده‌های خود را برای حل اختلاف با هریک از طرفین در میان بگذارد. (Staf, ۲۰۱۹, <http://www.PonHarvard.edu>)

با توجه به ویژگی‌های میانجیگری از جمله، غیررسمی بودن، سرعت در رسیدگی، غیرتشریفاتی بودن، محرمانه بودن، کم هزینه بودن و دوستانه بودن، این شیوه در خصوص حل و فصل اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین‌المللی کارآمد است.

میانجیگری شباهت‌های زیادی با سایر روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات دارد. در همه این روش‌ها، رسیدگی خارج از مرجع قضائی انجام می‌شود. البته ممکن است در میانجیگری طرفین در اولین جلسه دادرسی قضائی از مرجع قضائی، مراجعه به

۱. The ICC International Court of Arbitration

میانجیگری را بخواهند که اصطلاحاً به آن میانجیگری قضائی گفته می‌شود. رسیدگی در میانجیگری همانند سایر روش‌ها با سرعت بیشتر انجام می‌شود و رسیدگی با توجه به اینکه شخص میانجیگر معمولاً در همان زمینه‌ای انتخاب می‌شوند که طرفین اختلاف در آن زمینه اختلاف دارند، تخصصی است. اما این روش تفاوت‌هایی نیز با سایر روش‌های حل و فصل اختلافات دارد.

به طور مثال، در صورت مقایسه میانجیگری با روش داوری، باید گفت؛ داوری، همانند روش دادرسی حل اختلاف به صورت توافقی جریان می‌یابد و هر یک از طرفین شهود و ادله خود را نزد داور یا داوران معرفی و ارائه می‌کنند و پس از پایان رسیدگی، رای داور، طرف ذیحق را مشخص می‌سازد. در آن سو میانجیگری روشی غیرتوافقی است و حل اختلاف در محیطی دوستانه صورت می‌گیرد. از همین روست که هرگونه حل و فصل اختلاف تنها با توافق و رضایت طرفین صورت می‌گیرد و میانجی نمی‌تواند راه حل اختلاف را به آنها تحمیل کند. (هویدا، ۱۳۹۰: ۱۲۴)

رای داور همانند حکم قضائی الزام آور است و نیازی به توافق طرفین ندارد. اما میانجی با نزدیک ساختن طرفین به یکدیگر و روشن ساختن منافع واقعی آنها به جای موقعیت‌های صرف حقوقی، و ارائه راه‌های مختلف تلاش می‌کند اختلاف را با رضایت طرفین حل و فصل کند. (همان)

مذاکره

مذاکره، روش دیگر جایگزین حل و فصل اختلافات، است. مذاکره از روش‌های کم هزینه و سریع، بدون تشریفات خاص است که با توافق طرفین اختلاف، در جهت رسیدن به یک راه حل مناسب برای دو طرف انتخاب می‌شود. این روش با توجه به ماهیت دوستانه‌ای که دارد، می‌تواند باعث تقویت روابط تجاری طرفین قراردادی بشود. برای تشویق استفاده از مذاکره برای حل و فصل اختلافات به عنوان یک شیوه جایگزین، برخی از سازمان‌های تجاری از قبیل اتاق بازرگانی بین‌المللی، ایکسید و بانک جهانی امکاناتی را برای طرفین اختلاف فراهم کرده‌اند تا بتوانند تحت نظر آن سازمان‌ها اختلافات خود را از طریق مذاکره حل و فصل کنند. (شیروی، ۱۳۹۴: ۵۹) از تفاوت‌های مذاکره با میانجیگری این است که در میانجیگری یک شخص بی طرف که میانجیگر نامیده می‌شود سعی می‌کند با ابتکاراتی اختلاف طرفین را حل و فصل کند. اما در مذاکره این خود طرفین اختلاف هستند که بر سر رسیدن به یک راهکار با یکدیگر مذاکره می‌کنند.

ممکن است طرفین در قرارداد، به مذاکره، جهت حل و فصل اختلافات اشاره کرده باشند

که در این صورت برای مراجعه به سایر روش‌های حل و فصل اختلافات ناگزیر از مذاکره هستند. در قرارداد ممکن است برای مذاکرات سطوح متفاوتی پیش بینی شود؛ مثلاً مقرر گردد که اختلافات باید ابتدا در سطح کارشناسان مذاکره شود و چنانچه در آن سطح حل و فصل نگردید، موضوع جهت اتخاذ تصمیم به مدیران میانی گزارش شود. بر همین منوال اگر مدیران میانی نیز نتوانند اختلافات را حل و فصل کنند، موضوع جهت تصمیم به مدیران ارشد طرفین ارجاع می‌گردد. (همان: ۵۹-۶۰)

با توجه به آنچه گفته شد، مذاکره نیز یکی از روشهای کارآمد در اختلافات قراردادهای پیمانکاری بین المللی است که در صورتی که طرفین اختلاف حسن نیت داشته باشند، می‌توانند با توسل به مذاکره با هزینه کم و با سرعت زیاد و بدون تشریفات اختلافاتشان را حل و فصل کنند.

حکم کارشناس^۱

یکی از ویژگی‌های مهم اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین المللی، فنی بودن اختلافات است. به طور مثال در خصوص کیفیت پروژه انجام شده، کیفیت دستگاه‌هایی که از طرف کارفرما در اختیار پیمانکار قرار گرفته است و ... ممکن است اختلافاتی بین کارفرما و پیمانکار بوجود بیاید. بنابراین رسیدگی به این اختلافات نیز نیازمند افراد متخصص است. یکی از روشهای جایگزین حل و فصل اختلافات، مراجعه به کارشناس است تا نسبت به اختلاف بوجود آمده، رسیدگی کند. اهمیت کارشناس به حدی است که حتی اگر اختلاف به دادگاه یا داوری نیز ارجاع شود آنها نیز برای آگاهی از مشکل فنی اختلاف به کارشناس ارجاع می‌دهند. در تعریف حکم کارشناس گفته شده است: «حکم کارشناسی عبارت است از ارجاع اختلاف به شخص ثالث بی طرف جهت حل و فصل اختلاف از طریق استفاده از تخصص خود.» (هویدا، ۱۳۸۸: ۵۴) مراجعه به حکم کارشناس از نظر شکلی آئین خاص ندارد و طرفین می‌توانند با توافق یکدیگر ترتیب رسیدگی توسط کارشناس را مشخص کنند.

با وجود در دسترس بودن روش داوری دو عامل موجب رواج شیوه حکم کارشناسی شده است، حل پاره‌ای از اختلافات مستلزم رسیدگی قضایی خاص نیست و اختلاف طرفین مربوط به موضوعاتی است که نظر کارشناس می‌تواند در این خصوص تعیین کننده و پایان دهنده اختلافات باشد. چنانچه چنین موضوعاتی در داوری یا دادگاه مطرح شود، داور یا قاضی نیز بر اساس تشخیص کارشناس حکم صادر خواهد کرد. دوم؛ این روش در قیاس با داوری می‌تواند ارزان تر و سریع تر باشد. زیرا در این روش به جای رسیدگی‌های

۱. EXPERT Determination

ترافعی، کارشناس به بررسی تخصصی و فنی تکیه می‌نماید. (هویدا، ۱۳۸۹: ۱۷۵-۱۷۶)

در خصوص الزامی بودن ارجاع به کارشناس یا عدم الزامی بودن نیز این طرفین هستند که می‌توانند در قرارداد خود یا در یک قرارداد جداگانه بر سر آن توافق کنند. اگر طرفین مراجعه به کارشناس را در قرارداد خود پیش بینی کنند، ارجاع اختلاف به کارشناس برای آنها الزامی بوده و در صورت عدم دستیابی به یک نتیجه مطلوب توسط کارشناس طرفین اختلاف، می‌توانند به سایر شیوه‌ها متوسل شوند.

می‌توان گفت حل و فصل اختلافات توسط حکم کارشناس شباهت بسیار با حل و فصل اختلافات توسط مهندس مشاور^۱ نمونه قرارداد قرمز قدیمی که در ماده ۶۷ این نمونه قرارداد به آن اشاره شده است دارد. طبق ویرایش چهارم نمونه قراردادهای مزبور در صورت بروز اختلاف از هر نوع بین کارفرما و پیمانکار در مورد قرارداد یا نتیجه آن، خواه در مدت اجرای قرارداد باشد یا پس از آن و یا قبل و بعد از فسخ یا توقف قرارداد رخ دهد، از جمله اختلاف راجع به نظر، دستور، اقدام، تصمیم، تأییدیه یا ارزیابی مهندس، باید در وهله اول به مهندس مشاور ارجاع شود. (۱-۶۷) و سپس طرفین متعهدند قبل از ارجاع امر به داوری موضوع را به طور مسالمت آمیز حل و فصل نمایند. (۲-۶۷) و در صورت عدم موفقیت در حل اختلاف از این طریق، در دیوان داوری اتاق بازرگانی بین المللی به تصمیمات مهندس مشاور اعتراض کنند. (انیسی، ۱۳۸۹: ۳۵-۳۶)

تفاوت اصلی بین کارشناس و مهندس مشاور نمونه قراردادهای فیدیک این است که در خصوص حل و فصل اختلاف توسط کارشناس، کارشناس یک فرد متخصص بی طرف است که با توافق طرفین اختلاف، جهت حل اختلاف انتخاب می‌شود، یا در قرارداد پیش بینی می‌شود. اما مهندس مشاور نمونه قراردادهای فیدیک رابطه استخدامی با کارفرما دارد. یعنی یک شخص بی طرف در قرارداد نیست و در قرارداد ذینفع است، که این ویژگی می‌تواند بر روی بررسی موضوع اختلاف بین کارفرما و پیمانکار تاثیر بگذارد و اصل بی طرفی دادرسی را نقض کند.

لذا طرفین می‌توانند به جای متوسل شدن به مهندس مشاور در حل و فصل اختلاف، ارجاع به کارشناس را در قراردادشان پیش بینی کنند تا منافع هر دو طرف بهتر تامین شود.

کمیته حل اختلاف^۲

کمیته حل اختلاف برای نخستین بار توسط قراردادهای نمونه فیدیک که توسط

۱. Consulting Engineer

۲. Dispute Adjudication Board (DAB)

فدراسیون مهندسان مشاور تهیه و در اختیار کارفرمایان و پیمانکاران قراردادهای پیمانکاری بین المللی قرار داده میشود، مطرح شد. این کمیته از ابتکارات کتاب نقره‌های فیدیک و مجموعه قراردادهای سال ۱۹۹۹ بود. امروزه هیئت‌های حل اختلاف نقش مهمی در حل و فصل اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین المللی ایفا می‌کنند. به موجب تمام نسخه‌های فیدیک مهندس مشاور به عنوان نماینده کارفرما تعریف شده است و در نسخه‌های قدیمی قراردادهای فیدیک در رسیدگی به ادعای یک طرف قرارداد نسبت به دیگری نقش داشت. اما به دلیل وابستگی او به کارفرما، در نسخه جدید فیدیک، او دیگر مسئول حل و فصل اختلافات نیست. (Anisi and Adel, ۲۰۱۷, ۳) و در کتاب نقره‌ای و هم چنین نسخه‌های جدید قراردادهای فیدیک که در سال ۱۹۹۹ منتشر گردید، وظیفه حل اختلاف به نهادی به نام هیئت حل اختلاف واگذار شد که در خصوص حل و فصل اختلافات اختیارات وسیعی دارد و به موجب ماده ۲۰ از این قراردادها طرفین می‌توانند هر گونه اختلاف که در ارتباط یا ناشی از این قرارداد یا اجرای پروژه است را در این کمیته مطرح کنند. بعد از نمونه قراردادهای فیدیک فدراسیون مهندسان مشاور، اتاق بازرگانی بین المللی، آئین نامه کمیته حل اختلاف^۱ را صادر کرده است که از تاریخ ۱ سپتامبر ۲۰۰۴ لازم الاجرا شده است. در سال‌های اخیر نیز با توجه به کارکرد هیئت حل اختلاف، پیش بینی این شیوه از رسیدگی به اختلافات در قراردادهای پیمانکاری افزایش یافته است.

کمیته حل اختلاف، هیئت مستقلی است که معمولاً در زمان انعقاد قرارداد پیش بینی می‌شود و برای مدت زمان اجرای قرارداد در قرارداد مستقر است. از یک یا سه عضو کاملاً آگاه به موضوع قرارداد تشکیل می‌شود، این کمیته می‌تواند به طرفین کمک کند تا اختلافات خود را به صورت غیر رسمی و با ارائه توصیه‌ها و تصمیمات کمیته، حل و فصل کند. (Dorgan, ۲۰۰۴:۱۴۲)

با توجه به این تعریف، از ویژگی‌های اصلی هیئت حل اختلاف که باعث استقبال فعالان حوزه قراردادهای پیمانکاری بین المللی از این روش شده عبارتند از:

۱. مستقل بودن: از ویژگی مهم این کمیته مستقل بودن آن است که لازمه یک رسیدگی بی طرفانه و عادلانه است. این هیئت به صورت ترکیبی از یک یا سه نفر تشکیل شده است. این ویژگی می‌تواند باعث شود تا رسیدگی به اختلافات به گونه‌ای انجام شود که طرفین اختلاف از شیوه رسیدگی آن رضایت داشته باشند.
۳. غیر رسمی بودن رسیدگی: هدف اصلی طرفین قراردادهای پیمانکاری بین المللی از

پیش بینی کمیته حل اختلاف ایجاد روشی بدون شیوه‌های زمانبر، رسمی و پرهزینه روش‌های قضائی مانند دادرسی و داوری برای حل و فصل اختلافات است. (۲: *ibid*)

۳. تخصصی بودن رسیدگی: جنبه فنی اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بیشتر از جنبه حقوقی آن است. لذا کمیته حل اختلاف توسط اعضای آگاه و متخصص اقدام به رسیدگی به اختلافات می‌کنند.

با توجه به ویژگی‌های ذکر شده می‌توان تفاوت این روش با سایر روش‌های رسیدگی از جمله رسیدگی قضائی و داوری را در تخصصی بودن رسیدگی، سریعتر انجام شدن رسیدگی، غیر رسمی بودن رسیدگی اختلاف دانست که باعث شده است طرفین تمایل بیشتری به این روش داشته باشند.

روش شبه دادرسی^۱

یکی دیگر از روشهای جایگزین حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات، روش شبه دادرسی است که غیررسمی بودن، سریع بودن و کم هزینه بودن آن باعث شده است تا طرفین قراردادهای بین المللی، برای حل و فصل اختلافاتشان به آن مراجعه کنند. در تعریف روش شبه دادرسی، موسسه بین المللی پیشگیری و حل و فصل اختلاف در مقدمه مقررات شبه دادرسی، با توجه به برخی ویژگی‌های اساسی شبه دادرسی به ارائه تعریفی جامع پرداخته است: «شبه دادرسی یک روش خصوصی، غیررسمی، سریع و به مراتب ارزانتر از رسیدگی قضائی و یا داوری است که نسبت به این روشها، آثار مخرب بسیار کمتری بر روابط تجاری دارد. این روش به قضاوت منتهی نمی‌شود و تجربه نشان داده است که احتمال دستیابی به راه حل، بسیار بالا است» (شیروی و عبدالهی، ۱۳۹۷: ۱۶۶)

با توجه به ویژگی‌های روش شبه دادرسی، این روش برای طرفین قراردادی که مایل به حل و فصل اختلاف در سریعترین زمان بوسیله رسیدگی فنی و کارآمد هستند، مناسب است. در این روش طرفین با برپایی یک رسیدگی فرضی می‌توانند از وضعیت حقوقی خود مطلع شوند تا میزان موفقیت خود در روش قضائی را بررسی کنند. البته باید گفت شرط محرمانگی در این روش وجود دارد و هیچ کدام از طرفین نمی‌توانند از اسناد و مدارک ارائه شده در این شیوه در زمان رسیدگی قضائی استفاده کنند.

روش شبه دادرسی، داوری نیست. یک رابطه نزدیک با داوری دارد که اغلب با آن اشتباه گرفته می‌شود. داوری بر خلاف روش شبه دادرسی، با نتیجه نهایی و لازم الاجرا مشخص می‌شود. (D.Green, ۱۹۸۲: ۱۲) در حالیکه تصمیم گرفته شده در روش شبه دادرسی برای طرفین لازم الاجرا نیست. اما یک توافق است که طرفین برای اجرای آن می‌توانند

۱. MiNi-trial

به مراجع قضائی مراجعه کنند.

اعضای روش شبه دادرسی باید از یکی از اعضای هیئت مدیره هر کدام از طرفین (نماینده مدیریت) که او صلاحیت مذاکره و حل و فصل به نمایندگی از طرف قراردادی را داشته باشد و یک مشاور بی طرف باشد.

([https:// www.cpradr.org](https://www.cpradr.org))

نتیجه گیری

قراردادهای پیمانکاری بین المللی با توجه به جنبه فنی و بین المللی بودن جزء قراردادهای پیچیده، پرهزینه و زمانبر هستند که به قراردادهای کلید در دست، «مهندسی، تامین کالا و ساخت و اجرا» (EPC)، «ساخت، بهره برداری و انتقال» یا BOT، طراحی و تامین تجهیزات، بیع متقابل، قراردادهای ساخت تقسیم می شوند. در این قراردادهای همواره ممکن است در طول اجرای قرارداد اختلافاتی بین کارفرما و پیمانکار به موجب مسائلی چون کیفیت اجرای تعهد، تاخیر در اجرای تعهدات، طولانی شدن اجرای پروژه، تغییرات قراردادی و ... بوجود بیاید. متوسل شدن به روش های قضائی چون دادرسی و داوری برای حل و فصل اختلافات در این قراردادهای پرهزینه، زمانبر و غیرتخصصی است و منافع طرفین قرارداد را به خطر می اندازد. بنابراین طرفین به روش های جایگزین حل و فصل اختلافات متوسل شده اند. روش های مذاکره، میانجیگری، نظریه کارشناس، کمیته حل اختلاف و روش شبه دادرسی از ویژگی های کم هزینه بودن، سرعت، غیررسمی و غالباً تخصصی برخوردار هستند که میزان کارآمدی بهتر و بیشتری برای حل و فصل اختلافات تامین می کنند.

باید گفت کارآمدی هر کدام از روش های فوق الذکر با توجه به ماهیت اختلافات متفاوت است. و مراجعه به این روش ها در صورت درج شدن در قرارداد برای طرفین الزامی است و در صورت درج نشدن، طرفین بعد از حادث شدن اختلاف، می توانند بر سر مراجعه به آنها با یکدیگر به توافق برسند.

فهرست منابع

منابع فارسی: کتاب

۱. اشمیتوف کلاویوم؛ حقوق تجارت بین الملل، جلد ۲، ترجمه بهروز اخلاقی و دیگران، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۸.
۲. دهخدا، علی اکبر؛ لغت نامه دهخدا، تهران، مهرماه ۱۳۴۹، چاپخانه دانشگاه تهران.
۳. سید حسین صفایی، و دیگران؛ حقوق بیع بین المللی، تهران، دانشگاه تهران، موسسه انتشارات، ۱۳۹۲، چاپ هفتم.
۴. سیدحسین صفایی؛ قواعد عمومی قراردادهای، تهران، بنیاد حقوقی میزان، پاییز ۱۳۹۵، چاپ بیست و چهارم
۵. عبدالحسین شیروی؛ حقوق تجارت بین الملل، تهران، سازمان سمت، ۱۳۹۸، ویراست ۳.
۶. عبدالحسین شیروی؛ داوری تجاری بین المللی، تهران، سازمان سمت، ۱۳۹۴، چاپ پنجم.
۷. کاتوزیان، ناصر؛ دوره مقدماتی حقوقی مدنی - اعمال حقوقی، تهران، شرکت سهامی انتشار با همکاری بهمن برنا، چاپ هشتم:
۸. یوسف درویشی هویدا؛ شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلاف، بنیاد حقوقی میزان، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۸.

مقالات

۹. عبدالحسن شیروی، محمد جواد عبدالهی؛ حل و فصل مسألت آمیز اختلافات بازرگانی به روش شبه دادرسی، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره دهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷، شماره صفحات: ۱۶۵-۱۸۸.
۱۰. منوچهر توسلی جهرمی؛ نگاهی به شیوه‌های جایگزین حل اختلاف (ADR) در مقررات جدید اتاق بازرگانی بین المللی، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره بیست و ششم و بیست و هفتم، ۱۳۸۰-۱۳۸۱، شماره صفحات: ۳۶۵-۳۸۲.
۱۱. یوسف درویشی هویدا؛ استفاده مستقیم از کارشناس در حل و فصل اختلافات، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۹، شماره صفحات: ۱۷۳-۱۹۲.
۱۲. یوسف درویشی هویدا؛ مطالعه‌ای بر میانجیگری به عنوان روش دوستانه حل و فصل اختلافات، فصلنامه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۱، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۰، شماره صفحات: ۱۲۱-۱۳۷.

پایان نامه

۱۳. الهام انیسی؛ حل و فصل اختلافات در قراردادهای پیمانکاری بین المللی با تاکید بر شرایط قراردادهای ساخت فدراسیون بین المللی مهندسان مشاور، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق، دانشگاه علامه طباطبایی، شهریور ۱۳۸۹.

منابع خارجی

BOOK

۱۴. Akhtar Surayho, *understanding construction contracts*, Mississauga ON CANADA, Springer, ۲۰۱۸.

۱۵. David chappell, **Building contract claims**, WILEY-BLACKWELL, ۲۰۱۱, FIFTH EDITION.

۱۶. DISPUTE BOARD RULES. INTERNATIONAL CENTRE FOR ADR, INTERNATIONAL CHAMBER OF COMMERCE.

۱۷. LUKAS KLEE , **INTERNATIONAL CONSTRUCTION CONTRACT LAW**, WAILEY BLACKWell, ۲۰۱۸, ۲nd Edition.

۱۸. Robert Knuston, **FIDIC: An analysis of international construction contractS** ,the Hague, KLUWER LAW INTERNATIONAL and INTERNATIONAL ASSOCIATION, , ۲۰۰۵.

۱۹. William GODWIN. **INTERNATIONAL CONSTRUCTION CONTRACTS**, London, wailey-Blackwell, ۲۰۱۳.

Article

۲۰. CARROLLS Dorgan, THE ICC,S NEW DISPUTE BOARD RULES, **THE INTERNATIONAL CONSTRUCTION LAW REVIEW**, ۷۲۲.

۲۱. Eric D.green, Growth of the Mini-trial, **Litigation**, **Fall ۱۹۸۲**, vol۹, NO.۱.

۲۲. Morteza Adel, ALHAM Anisi: Dispute Adjudication Boards: A new Approach to Dispute settlement. Intel j.Humanities (۲۰۱۷) vol.۲۴ (۲) (۱-۲۴).

Site

۲۳. CPR Institute for Dispute Resolution, **MINITRIAL**, P.۴, <https://www.cpradr.org>.

۲۴. J Bailey, c Llyoyd, **construction contracts: “ NO damage for delay” clause enforced**, , <http://www.Jdsupra.com>, August ۲۰۱۹. .

۲۵. pon staff, **the mediation process and Dispute resulation**: HARVARD LAW SCHOOL, <http://www.PonHarvard.edu>, DECEMBER ۲ND. ۲۰۱۹.

۲۶. **PREPARING CONTRACT(TENDER) DOCUMENTS FOR CONSTRUCTION PROJECTS**, <http://www.TheconstructorcivilengineeringHOME>.

۲۷. **types of construction contracts and their comparison**, <http://www.TheconstructorcivilengineeringHOME>.

۲۸. **what is MEDIATION**, <HHTTP://WWW.imimmediation.org>.